

Türkiye'nin Serhat Bölgesi sözlü gelenek temsilcileri perspektifinden COVID-19 pandemisi: Kars, Ardahan, Iğdır

Türkiye's border region COVID-19 pandemic from the perspective of representatives of oral tradition: Kars, Ardahan, Iğdır

Sibel Polat¹

¹ Kafkas Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı, Geleneksel Türk Müziği Bölümü, Kars, Türkiye.

ÖZ

Bu araştırma, Türkiye'nin Serhat Bölgesi'nde yer alan Kars, Ardahan ve Iğdır illerinden sözlü gelenek temsilcilerinin (âşıklar, şairler ve mahallî sanatçılar) COVID-19 pandemisine ilişkin düşünce ve algılarını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini söz konusu üç il oluştururken, alanlarında tanınan ve sanatsal faaliyetlerini aktif biçimde sürdüren âşıklar, şairler ve mahallî sanatçılar araştırmanın örneklemini teşkil etmektedir. Örneklem, nitel araştırma yaklaşımına uygun olarak amaçlı örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemleri kullanılarak belirlenmiştir. Karma araştırma yöntemi çerçevesinde yapılandırılan bu çalışmada, gönüllülük esasına dayalı olarak belirlenen 36 katılımcı ile Google görüşme formu kullanılarak bir açık uçlu soru üzerinden derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. KK-1 ile KK-36 arasında kodlanan katılımcılardan elde edilen nitel veriler, tekrar eden anlam birimleri esas alınarak kod-kategori-tema yapısı doğrultusunda sistematik biçimde sınıflandırılmış ve içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırmanın nitel verilerin sınıflandırılmasında ve içerik analizi sürecinde ChatGPT (GPT-5.2 sürümü)'den destek alınmıştır. Nitel analiz sürecinde elde edilen bulgular, SPSS 22 paket programı kullanılarak istatistiksel analizlere dönüştürülmüş, frekans ve yüzde dağılımlarını içeren tablolar üzerinden nicel veriler değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda, katılımcı görüşlerinin belirli tema ve kategoriler etrafında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Buna göre, en yüksek frekansa sahip görüşlerin %100 (f=49) oranıyla *Tema 1: Pandemi ve Kaynağına İlişkin Algılar, İnançlar* ve %43,5 (f=20) oranıyla *Kategori 1.2: COVID-19 pandemisinin çok boyutlu ve yaşamı kuşatan bir kriz süreci olarak algılanması* başlıkları altında toplandığı belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Türkiye, Serhat Bölgesi, sözlü gelenek, pandemi, COVID-19

ABSTRACT

This study was conducted in order to present the opinions and perceptions of the representatives of oral tradition (minstrels, poets and local artists) from the cities of Kars, Ardahan and Iğdır, namely in Türkiye's border region, about the COVID-19 pandemic. While the universe of the study consists of the three aforementioned cities, the sample of the study consists of well-known minstrels, poets and local artists who actively pursue their artistic activities in their fields. In line with the qualitative research approach, the sample was determined employing purposive sampling and snowball sampling methods. In this study, conducted within the framework of mixed research method, by using Google interview form, in-depth interviews were held on an open-ended question with 36 participants selected on a voluntary basis on an open-ended question. The qualitative data obtained from the participants coded from KK-1 to KK-36, were classified systematically in line with the code-category-theme structure based on recurring units of meaning, and this data was analysed using content analysis method. ChatGPT (GPT-5.2 version) was used to support the classification of qualitative data and the content analysis process in this research. The findings obtained as a result of the qualitative analysis process were transformed into statistical analysis using SPSS 22 package program, and the quantitative data were

Sibel Polat – sibel.polat@kafkas.edu.tr

Geliş tarihi/Received: 25.02.2026 – Kabul tarihi/Accepted: 26.03.2026 – Yayın tarihi/Published: 04.05.2026

Telif hakkı © 2026 Yazar(lar). Açık erişimli bu makale, orijinal çalışmaya uygun şekilde atıfta bulunulması koşuluyla, herhangi bir ortamda veya formatta sınırsız kullanım, dağıtım ve çoğaltmaya izin veren Creative Commons Attribution License (CC BY) altında dağıtılmıştır.

Copyright © 2026 The Author(s). This is an open access article distributed under the Creative Commons Attribution License (CC BY), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited.

evaluated and interpreted through tables including frequency and percentage distributions. As a result of the research, it has been determined that the participants' views clustered around specific themes and categories. According to this, it was determined that the views with the highest frequency were grouped around *Theme 1: Perceptions and Beliefs Regarding Pandemic and Its Source* with a rate of 100% (f=49), and *Category 1.2: Perception of the COVID-19 pandemic as a multidimensional crisis process encompassing all aspects of life*, with a rate of 43.5% (f=20).

Keywords: Türkiye, border region, oral tradition, pandemic, COVID-19

1. GİRİŞ

Türkiye'nin Serhat Bölgesi'nde yer alan Kars, Ardahan, Iğdır illeri sözlü kültürün en canlı şekilde varlığını sürdürdüğü coğrafyalardan biri olarak öne çıkmakta, en güçlü ve süreklilik arz eden temsilcilerine ev sahipliği yapmaktadır. Bu bağlamda, tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemisine ilişkin olarak Serhat Bölgesi sözlü gelenek temsilcilerinin, bireysel yaşam deneyimleri ve öznel bakış açıları doğrultusunda geliştirdikleri görüşlerin ortaya konulması önem arz etmektedir. Geçmişten günümüze toplum nezdinde sözlerine değer atfedilen, eserleri ilgiyle dinlenen ve icra edilen sözlü gelenek temsilcilerinin, 21. yüzyılda yaşanan ve küresel bir kriz olarak kabul edilen COVID-19 pandemisine dair düşüncelerinin incelenmesi, hem merak uyandırıcı hem de akademik açıdan anlamlıdır. Ayrıca, pandemi sürecine tanıklık eden Kars, Ardahan, Iğdır illeri sözlü gelenek temsilcilerinin bu konuya ilişkin düşüncelerinin incelendiği herhangi bir çalışmaya literatürde rastlanmamıştır. Bu yönüyle araştırma Kars, Ardahan, Iğdır illeri sözlü gelenek temsilcilerinin toplumsal hafızada iz bırakan pandemiye ilişkin hem düşüncelerinin kayıt altına alınarak belgelenmesi, hem de tüm dünyada krize neden olan güncel olaya verdikleri tepkilerin anlaşılması bakımından araştırma önemlidir. Araştırma aracılığıyla sözlü gelenek temsilcilerinin pandemiye ilişkin algılarının görünür kılınmasının yanı sıra literatüre kültürel perspektif kazandırarak özgün bir katkı sunacağı da düşünülmektedir.

Sözlü kültür temsilcileri, geçmişten günümüze yaşanmışlıklara tanıklık eder, yaşananların detaylarını sunar ve bilgi aktarımlarında da bir geleneğe bağlı kalarak hünerlerini sergilerler. Ancak her sözlü kültür ürününü aktaranın, bir geleneğe bağlı olma zorunluluğu yoktur. Çünkü sözlü gelenek, ağızdan ağıza dolaşarak varlığını koruyan, köylülerin, kasaba halkının, yaşlı adamların, kadınların hatta çocukların tekrar tekrar anlattığı, bir akşam köy kahvesine girdiğinizde duyabileceğiniz, yoldan geçen biriyle, yağmur, mevsim, yiyeceklerin pahalılığı, imparatorun zamanları ve devrim günleri gibi çeşitli konular üzerine sohbet ederken öğrenebileceğiniz ulusal bir gelenektir (Thompson 1999, aktaran Çınar, 2010, s. 58). Sözlü kültürün sözü ile gerçek yaşam arasında sıkı bir bağ vardır. İnsanlar tarafından anlatılan öykülerde yaşanan olağanüstü olaylar ve bahsedilen kişiler de dış dünyadaki kadar gerçek ve canlıdır (Levi-Strauss, 2020, aktaran Bars, 2025, s. 56). Çocukların her fırsatta sorduğu bilmece, oyunlarında söyledikleri şarkılar, tekerlemeler, ninelerimizin dedelerimizin anlattığı bir anı ya da başlarından geçen bir doğa olayı, tanıdığı oldukları savaşlar, isyanlar, bunlara bağlı anlattıkları hikâyeler, bir annenin bebeğine söylediği ninni, söz konusu sözlü kültürün gerçekle olan sıkı bağını destekleyebileceğimiz ve çeşitlendirebileceğimiz önemli örneklerdendir (Çınar, 2010, ss. 58, 59).

Sözlü kültür, ortaya çıktığı ve icra edildiği bu doğal ortam avantajından dolayı araştırmacıların tarihe yazılı bilgi ve belgelerde bulamayacağı alternatif ayrıntılı bilgiler sunar (Ersoy, 2004, s. 109). Bu doğrultuda, 21. yüzyılın en kapsamlı küresel krizlerinden biri olarak kabul edilen COVID-19 pandemisine ilişkin Türkiye'nin Serhat Bölgesi'nde yer alan Kars, Ardahan, Iğdır illeri sözlü gelenek temsilcilerinin görüşlerinin incelenmesi, sınırları aşan pandeminin sözlü kültür temsilcilerinin hafızasında nasıl anlamlandırıldığını, bu sürecin hangi temalar ve kategoriler çerçevesinde yorumlandığını ortaya koyması açıdan önemlidir.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışma, karma araştırma yöntemi çerçevesinde yapılandırılmıştır. Kars, Ardahan, Iğdır'ın tanınan, sanatsal faaliyetlerine aktif olarak devam ettiği belirlenen ve araştırmaya gönüllü olarak katılan sözlü gelenek temsilcileri çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu çerçevede, 29 âşık, 3 şair ve 4 mahallî sanatçı olmak üzere toplam 36 katılımcı ile Google görüşme formu üzerinden gerçekleştirilen görüşmede; *COVID-19 pandemisi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?* araştırma sorusu aracılığıyla veriler toplanmıştır. Çalışma, T.C. Kafkas Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından onaylanmıştır (tarih: 12.02.2026, sayı: 95). Araştırmanın evrenini, Kars, Ardahan ve Iğdır illeri, örnekleme ise âşıklar, şairler ve mahalli sanatçılardan oluşmaktadır. Çalışmada, amaçlı ve kartopu örnekleme yöntemlerinden faydalanılmıştır.

Araştırmaya katılan âşıklar; Âşık Memet Oktay, Âşık Emrah Neroğlu, Âşık Bahattin Yıldızoğlu, Âşık Günay Yıldız, Âşık Nevruz Ali Çiçek, Âşık Güngör Kaptan, Âşık Yunus Akçay, Âşık Arif Tellioğlu, Âşık Ensar Şahbazoğlu, Âşık Mustafa Aladağ, Âşık Adem Demir, Âşık İlgar Çiftcioğlu, Âşık Tünay Aksu, Ozan Yüksel Akbaba (Yakupoğlu), Âşık Eyüp Sarıbatır, Âşık Gültekin Akbaba (Sarioğlu), Âşık Orhan Kurtoğlu, Âşık Halil Aksoy, Ozan ve Şair Suzan Aydemir, Âşık Bilal Ersarı, Âşık Sabri Yokuş, Âşık Ensar İpek, Âşık Ayhan Şimşekoğlu, Âşık İrfan Eyüpoğlu, Âşık Gültekin Bulutoğlu, Âşık Erol Ergüloğlu, Âşık Gökmen Dursun, Âşık Faruk Erdoğan, Âşık Atacan Eprüzoğlu'dur. *Araştırmaya katılan şairler;* Şair Muzaffer Zavotçu, Şair Emir Şıktaş, Şair Kazım Kazaklı'dır. *Araştırmaya katılan mahalli sanatçılar;* Mahalli Sanatçı Onur Emre Oktaşlı, Mahalli Sanatçı Hayri Öztürk, Mahalli Sanatçı Gökhan Azizoğlu, Mahalli Sanatçı Burak Ulubeyi'dir.

KK-1 ile KK-36 arasında kodlanan katılımcılardan elde edilen nitel veriler, tekrar eden anlam birimleri temel alınarak kod-kategori-tema yapısı doğrultusunda sistematik biçimde sınıflandırılmış ve içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırmanın nitel verilerinin sınıflandırılmasında ve içerik analizi sürecinde ChatGPT (GPT-5.2 sürümü)'den destek alınmış, elde edilen bulgular araştırmacı tarafından yeniden gözden geçirilerek manuel kontrolleri gerçekleştirilmiş ve gerekli düzeltmeler yapılarak nihai değerlendirme araştırmacı denetiminde tamamlanmıştır. Nitel analiz sürecinde elde edilen veriler SPSS 22 paket programı aracılığıyla istatistiksel analizlere tabi tutulmuş, frekans ve yüzde dağılımlarını içeren tablolar üzerinden nicel veriler yorumlanmıştır. Çalışmada, birden fazla görüş ifade eden katılımcıların her bir görüşü bağımsız bir anlam birimi olarak kodlanmıştır. Bu doğrultuda, aynı katılımcının farklı temalar ve kategoriler altında görüşleri değerlendirilmiş, aynı zamanda veri kaybı olmaksızın bulgular sınıflandırılmıştır. Bu yaklaşım sayesinde, tema ve kategorilere ilişkin frekans ve yüzde dağılımları katılımcı sayısı esas alınarak değil, katılımcılar tarafından ifade edilen görüş sayısı temel alınarak hesaplanmıştır. Çünkü araştırmada amaç, kaç kişiden görüş alındığından ziyade, katılımcıların hangi tema ve kategoriler çerçevesinde ne sıklıkla hangi konuları ifade ettiklerini tespit etmektir. Böylece katılımcıların düşünce çeşitliliği daha kapsamlı biçimde ortaya konulmuş ve betimsel analiz kapsamında yorumlanmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Katılımcı Görüşlerine İlişkin Bulgular

Âşık Memet Oktay: *"İnsan eli ile çıkarılan bir virüs olduğunu ve bunun bir insanlar üzerinde denenen bir oyun olduğunu düşünüyorum. Tabi ki bunun çeşitli nedenler olabilir. Bunlar; ilaç satmak için ya da yaşlı nüfusu ve dünya nüfusunu azaltmak için de olabilir. Bu zamanda bu teknoloji ve bilim varken bir hastalığa çare bulamamış olmak düşündürücü. Tedaviye gidenlerin ölü olarak evine gönderilmesi de yine düşündürücü hastaneye yatanların yüzde 99'u geri dönemedi. Çevremizdeki birçok insan da bu şekilde, bilinçli olarak üretilen ve yayılan bir virüs olduğunu düşünüyor. Fakat yine de tam olarak ne olduğunu tabi ki bilemiyoruz. Bir şekilde tüm dünyaya hızlı şekilde yayılması durumu insanı düşündürüyor. Bu yaşıma kadar böylesine hızla yayılan bir hastalığa ilk defa şahit olduk. Savaş ile yapamadıklarını böylesine büyük bir salgınla sanki yaptılar gibi düşünüyorum"* (KK-1, S. Polat, kişisel iletişim, 27 Ocak 2026).

Âşık Emrah Neroğlu: *"Hastalık mı diyeyim, musallat mı diyeyim bilemedim, keşke ilaçları kullanmasaydık keşke iğneleri dahi vurdurmasaydık. Ben onların faydasını görmedim, faydası olduğunu da düşünmüyorum. Bu virüsten dolayı ölenler oldu, bazıları ağır geçirdi, bazıları normal bir şekilde geçirdi. Zorunlu olmasaydı kesinlikle iğne vurmazdım. Fakat seyahat ettiğim için vurdurmak zorunda kaldım şimdi de zararları olduğu ortaya çıktı. Benim de kalp rahatsızlığım yoktu fakat bu iğnelere sonra kalp çarpıntısı birkaç kez oldu. Bunu iğneler mi yoksa haplar mı yaptı bilmiyorum. Bu virüsün ne olduğunu ben anlayamadım. Bu virüsle ilgili henüz kesin bir bilgi yok. Benim de bu virüsle ilgili şüphelerim var. Hatta bazı hastalar bu ilaçları kaldıramadı ve vefat ettiler"* (KK-2, S. Polat, kişisel iletişim, 27 Ocak 2026).

Âşık Bahattin Yıldızoğlu: *"İnsanlar yaşadıkça garip şeyler görüyorlar, hastalık, kaza belalar oluyor, insanoğlunun bunlardan ders çıkarması gerekir. Her olaydan bir ders almamız lazım ve insanoğlunun kendisini bir şeylere hazırlamalı ve kurtuluş yollarını bulması lazım"* (KK-3, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Âşık Günay Yıldız: *"Çok zor bir salgın ama nereden geldiği belli olmayan bu salgının nedeni de belli değil. Ölümden zor bir salgın, normalde bir kişi ölse cenazesini kaldırırılar, fakat kişi cenazesine dahi gidemedi. Çok korkutucu insanların ruhunu bozdu. İnsanlar sohbet edemedi ve birbirini göremedi. Hapis gibi karantinalar"*

nedeniyle çocuklarımı, torunumu dahi göremedim. İnsanlar aynı evin içerisinde dahi birbirini göremedi. Bilinmeyen ölümden de korkunç salgın" (KK-4, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Âşık Nevruz Ali Çiçek: "Bilinçli olarak yayılan bir virüs olduğunu düşünüyorum. Aşının da etkili olduğunu düşünmüyorum çünkü aşı yapanların çoğu da öldü" (KK-5, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Âşık Güngör Kaptan: "Zayıf olan dostluk, akrabalık bağları COVID-19 bahanesiyle tamamen koptu. İnsanlar birbirinden uzaklaştı" (KK-6, S. Polat, kişisel iletişim, 28 Ocak 2026).

Âşık Yunus Akçay: "Büyük bir felaketti, bir âşık olarak her konu gibi bu konu da bizi ilgilendirir ve felaket olarak nitelendirdiğim bu virüs ile ilgili şiir yazdım" (KK-7, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Âşık Arif Tellioğlu: "Virüs insanları birbirine iyi göstermedi, ben karşıdaki insanı görünce kaçmak istiyordum, kimseye yaklaşmak istemiyordum. Kimsenin evine arkadaşa, hısıma, akrabaya dahi evlerine gitmedim, âşıklar çağırınca da programlara gitmedim. Büyük şehirlere gitmek istemedim, düğünlere, şöenlere gitmedim. Özellikle farklı şehirlerden gelen misafirlere hiç yaklaşmıyordum, taşıyıcı olabilirler diye. Acaba yabancı devletler mi bize tuzak kurdu diye düşüncelerim oldu. Tek kalmak istedim, marketlerde alışveriş yaparken bulaşır diye korktum. Virüs içime korku saldı, bulaşır diye çok korktum. En sevdiğim insanı dahi görmek istemiyor, nefesinden dahi rahatsız oluyordum. Belki de o karşıdaki insan da benden rahatsız oldu. Doğaya hep gitmek istiyordum pandemi ile birlikte böyle bir istek oldu. Sazım bana arkadaş olur diye düşünmeye başladım. Arkadaşlık, dostluk, komşuluk ve akrabalık ilişkilerimizi olumsuz manada etkiledi. Hatta ev halkı ile dahi aynı evin içerisinde farklı odalarda oturuyorduk. Birbirimize yakın temasta bulunmuyorduk" (KK-8, S. Polat, kişisel iletişim, 27 Ocak 2026).

Âşık Ensar Şahbazoğlu: "COVID-19 dünyayı etkisi altına alan, gelmiş geçmiş bulaşıcı hastalıkların en başta gelenidir, gerek maddi gerek manevi boyutta, üretim faktörlerinin iflası, yaşlı genç ayırt etmeden sayısız ölüm vakaları, dünyayı tehdit eden dünyayı zamansız yakalayan uzun bir süreçti. Ölümün dışında insanlarda olumsuz psikolojik etki bırakan bir hastalıktı, dünya çapında tıbbın çaresiz kaldığı, sosyal hayatı felç eden pandeminin hâlâ da etkileri devam etmekte. Güçlü devletlerin zorlandığı, yeni gelişmekte olan ülkeleri maddi manevi zarara uğratan süreç. Bireyleri aileleri birbirinden uzaklaştıran, hâlâ da o ürkekliliğin devam etmesi düşündürücü" (KK-9, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Âşık Mustafa Aladağ: "Gitsin bir daha gelmesin, bir daha Allah böyle bir vakayı göstermesin. İnsanlar ekonomik olarak olumsuz etkiledi, öyle bir durumdu ki insanları annesinden, babasından, evladından ve tüm yakınlarından mahrum bıraktı. Büyük korku yarattı" (KK-10, S. Polat, kişisel iletişim, 25 Ocak 2026).

Âşık Adem Demir: "COVID insanların çoğunu öldürdü, çocuklar, annesinden babasından ayrı kaldı. Kötü bir hastalık ve virüstü. İnsanları zor durumda bıraktı. İnsanlar aynı evin içerisinde dahi birbirinden, ailesinden, çocuklarından uzak kaldı" (KK-11, S. Polat, kişisel iletişim, 29 Ocak 2026).

Âşık İlgar Çiftcioğlu: "Her şeyden bizi mahrum etti. Ekonomik yönden çok etkilendik" (KK-12, S. Polat, kişisel iletişim, 25 Ocak 2026).

Âşık Tünay Aksu: "Lanet bir virüstü, sadece yurdumuzu değil dünyayı etkiledi, çok canlar kaybettik. Her türlü zararını gördük" (KK-13, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Ozan Yüksel Akbaba (Yakupoğlu): "Sanki kurgulanmış bir şey gibi geliyor bana ve birileri tarafından kasıtlı olarak oluşturulduğunu düşünüyorum. Çünkü ilaçlardan ölenleri biliyorum, pozitif çıkanlara verilen ilaçlar ve iğnelerin yararları olduğuna inanmıyorum. Fakat ölümün Allah'tan geldiğine inanıyorum" (KK-14, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Âşık ve Şair Eyüp Sarıbatır: "Bilimsel olarak neden ortaya çıktığı ile ilgili kesin bir netlik kazanmadı. Çaresi olmayan bir illet, virüsün yapay olduğu ile ilgili çeşitli söylentiler de var, fakat net bir şey yok bu konu ile ilgili kesin bir kaniye varılamadı. İnsanlara zararları çok oldu. Hayatı durma noktasına getirdi. Ülkemizde ve diğer dünya ülkelerinde çokça zayiata neden oldu" (KK-15, S. Polat, kişisel iletişim, 25 Ocak 2026).

Âşık Gültekin Akbaba (Sarıoğlu): "Kesinlikle insanoğlunun başına 100 yılda bir gelebilecek bir felaketti, sonunda çaresi bulundu fakat çok kayıp verdik. Bir virüs, bir hastalıktı" (KK-16, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Âşık Orhan Kurtoğlu: "İnsanların içine girdiği gibi çoğunu götürdü, o kadar yıl yaşadık böyle bir virüs görmedik. COVID aslında insanları öldürmedi ve insanlara iyileştirmek için verilen ilaçlar insanları öldürdü, yoksa insanlar kolay kolay ölmezdi. Bu virüsün birileri tarafından kasıtlı olarak yapıldığını düşünüyorum. Öyle bir durumdu ki bir insandan diğerine bulaştı. Dünya artık menfaat ve para üzerine, ilaç firmaları da piyasaya ilaç sürdüler, fakat ilaçları kullananlardan da çok ölen de oldu" (KK-17, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Âşık Halil Aksoy: "Dünyayı saran ve insanlığı birbirinden ayıran, insanları birbirinden soğutan bir hastalık ya da bilinçli olarak bulaştırılan bir hastalık" (KK-18, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Ozan ve Şair Suzan Aydemir: "Çok kötüydü o süreç, eve kapandık, psikolojimiz bozuldu, çok zor ve kötü günler geçirdik. Yasaklar olduğu için eve kapanmak zorunda kaldık, hatta ben İzmir'deydim o dönem 4 ay İzmir'de kalmak zorunda kaldım" (KK-19, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Âşık Bilal Ersarı: "Ekonomik olarak insanları etkiledi. Toplu üretim durdu, insan gücüne dayanan iş sahipleri iflas etti. Psikolojik olarak ve ekonomik olarak insanlarda iz bırakan bir süreçti. İlim ve bilimin ne kadar önemli olduğunu insanlara öğretti. Aynı zamanda teknolojiden ve bilimden yana olunması gerektiğini anladık" (KK-20, S. Polat, kişisel iletişim, 25 Ocak 2026).

Âşık Sabri Yokuş: "COVID-19 pandemi süreci çok kötü bir dönemdi, ekonomik zorluklardan ziyade, sağlığımız hasar gördü, vurduğumuz iğneler sağlığımızı olumsuz etkiledi. Nuh tufanı gibiydi, bir felaketti" (KK-21, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Âşık Ensar İpek: "Bu virüsün bilinçli olarak birileri tarafından yayıldığını düşünüyorum. Bence bu insanlığı yok etmek amacıyla yapıldı. Dünya genelinde yaşlı nüfus çok olduğundan nüfus azaltmak için yapılan bir reaksiyondur" (KK-22, S. Polat, kişisel iletişim, 25 Ocak 2026).

Âşık Ayhan Şimşekoğlu: "Cenab-ı Allah'tan gelen bir hastalıktı, biz kulluğumuzu tam olarak yerine getiremediğimiz için Allah'ın doğru yola yönelmemiz için insanlığa verdiği bir ders ve dertti" (KK-23, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Âşık İrfan Eyüpoğlu: "İnşallah temelli olarak biter, ülkemizi ve dünyayı etkisi altına aldı ve olumsuz etkiledi. Henüz daha bitmiş değil, ümidimiz biran önce bitmesi" (KK-24, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Âşık Gültekin Bulutoğlu: "Asrın felaketi diyebiliriz, sadece bir bölgeyi değil tüm dünyayı etkileyen bir hastalıktı. İnsanlığın pandemi sürecine ilişkin çeşitli görüşleri vardı. Kimi kişiler bunun yaşlı nüfusu bilinçli olarak azaltmaya yönelik bir girişim olduğunu öne sürerken, kimileri de ilaç şirketlerinin ilaç satışlarını artırmak amacıyla kurgulanmış bir virüs olduğu yönünde çeşitli iddialar ortaya attı. Fakat biz nasıl bu virüsün ortaya çıktığını bilmiyoruz. Sadece bize yaşattıklarını biliyoruz. Hastalananlar, öksürüğe yakalananlar, hayatını kaybedenler, karantina süreçleri, maddi ve manevi kayıplar. Benim kayınpederim bu virüsten dolayı rahmetli oldu, abim çok zor atlattı. Biz COVID'in zorluğunu çok yakından hissettik. Maddi ve manevi açıdan hem bizim hem de tüm dünya insanlığının çok zor günler geçirmesine neden oldu" (KK-25, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Âşık Erol Ergüloğlu: "Planlı bir şey olduğunu düşünüyorum. Aşı insanlardaki uyuyan hücreleri uyandırdı bende olduğu gibi, ben de yakın zamanda böbreğimdeki bir kitle nedeniyle bir ameliyat geçirdim. İnsanlar zorunlu olarak aşı olmak zorunda kaldı. Tam olarak yararı ya da zararı kanıtlanmamış bir aşığı insanlar vurmak zorunda kaldı" (KK-26, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Âşık Gökmen Dursun: "Bence bu bilinçli olarak üretilmiş bir virüstü, insanlar mağdur edildi, doğal olarak kendi başına ortaya çıktığını düşünmüyorum, bilinçli olarak üretilen bir biyolojik silah olduğunu düşünüyorum" (KK-27, S. Polat, kişisel iletişim, 27 Ocak 2026).

Âşık Faruk Erdoğan: "Vakalar bittikten ve normale döndükten sonra insanlarda çeşitli rahatsızlıklar olduğunu sık sık haberlerde duymaya başladık. Dolayısıyla kendiliğinden oluşan bir virüs olduğunu düşünmüyorum. İnsan eliyle bilinçli olarak belirli bir amaç için oluşturulan bir virüs olduğunu düşünüyorum. Bu virüsü icat edenlerin amacının insan nüfusunu azaltarak kontrol almak olduğunu ve ekonomik olarak diğer ülkeleri zorda bırakarak belirli güçlerin tüm ülkelerin kendilerine biat etmelerini sağlamak olduğunu düşünüyorum" (KK-28, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Âşık Atacan Eprüzoğlu: "Ekonomik olarak insanları olumsuz etkiledi. Dış güçler tarafından bilinçli olarak yapılan bir virüs olduğunu düşünüyorum. Sanatçılar ile halkı birbirinden ayıran zorlu bir süreçti" (KK-29, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Şair Muzaffer Zavotçu: "Tüm insanlığı tehdit eden, küresel boyutta bazen karşısında çaresiz kalındığı salgın bir hastalık" (KK-30, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Şair Emir Şıktaş: "COVID-19 dünyayı ve ülkemizi kasıp kavuran, maddi ve manevi olarak tüm dünya insanlığı üzerinde yaralar açan, belirsiz bela. İnsanların canına mal olan asrın hastalığı" (KK-31, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Şair Kazım Kazaklı: "Bu bir afet bir zulümdü, bu insanlara bir uyarıydı. İnsanoğlu haddini bil kendine kel" (KK-32, S. Polat, kişisel iletişim, 28 Ocak 2026).

Mahalli Sanatçı Onur Emre Oktaşlı: "COVID-19 pandemi sürecinde tabii çeşitli kısıtlamalar oldu ve bu nedenle uzun süre evlerimizden dışarı çıkamadık. Pandemi ne yazık ki birçok insanın ölümüne neden oldu, keşke pandemi hiç yaşanmasaydı. Tüm dünyaya yayılan bu virüse bir süre sonra insanlar alıştı ve hatta bağışıklık kazandı diyebiliriz. Umarım böyle bir durumu insanlar bir daha yaşamaz. Bu virüsün bilinçli bir şekilde yapılmış olabileceğini de düşünüyorum. Tabii bunun birçok sebebi olabileceği gibi örneğin dünya nüfusunun azaltılması için de yapılmış olabilir. Pandemi nedeniyle mezar ziyareti yapamadığımız gibi cenazemize de gidemedik. Dolayısıyla pandemi süreci ekonomiden çok manevi olarak insanları olumsuz yönde etkiledi. Ayrıca pandemi sürecinde bilim insanlarının yaptığı bilimsel çalışmalar, ürettiği ilaçlar ve aşılar nedeniyle de umutlandık, sevindik" (KK-33, S. Polat, kişisel iletişim, 29 Ocak 2026).

Mahalli Sanatçı Hayri Öztürk: "Zor bir hastalıktı. İnsanlarda büyük bir stres yarattı. Dünya çapında zor bir hastalıktı" (KK-34, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Mahalli Sanatçı Gökhan Azizoğlu: "Dünyadaki herkesin yaşamını olumsuz yönde etkileyen bu hastalık insanların sağlığına ve sosyal yaşam tarzına olumsuz yönde bir etkide bulunmuş ve değişime sebep olmuştur" (KK-35, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

Mahalli Sanatçı Burak Ulubeyi: "Tüm insanların yaşamını olumsuz yönde etkileyen pandeminin insanların sağlığına ve sosyal yaşam tarzına olumsuz yönde etkileri olmuştur. Ayrıca insanların yaşamında çeşitli değişimlere sebep olmuştur" (KK-36, S. Polat, kişisel iletişim, 26 Ocak 2026).

3.2. Katılımcı Görüşlerinin Kod-Kategori-Tema Yapısına İlişkin Bulgular

Tema 1: Pandemi ve Kaynağına İlişkin Algılar, İnançlar

Kategori 1.1: Bilinçli Olarak Üretilmiş Virüs İnancı

Kodlar:

- Virüsün bilinçli, kasıtlı olarak üretildiğine ve yaygınlaştırıldığına dair inanç
- Virüsün insan eliyle oluşturulmuş yapay bir virüs olduğu düşüncesi
- Salgınin biyolojik silah niteliği taşıdığı algısı
- Salgınin doğal yollarla ortaya çıkmadığı, kurgulanmış ve planlanmış bir süreç olduğu inancı
- Virüsün dış güçler veya yabancı devletler tarafından planlandığı düşüncesi
- Salgınin insanlığı yok etmeye yönelik bir amaç taşıdığı düşüncesi
- Dünya nüfusunu, özellikle yaşlı nüfusu azalmak için bilinçli olarak oluşturulduğu inancı
- İnsan nüfusunun kontrol altına alınmak istendiği algısı
- Virüsün bilinçli bir şekilde üretenlerin, ekonomik olarak diğer ülkeleri zora sokmak ve kendilerine biat etmelerini sağlamak amacıyla yaygınlaştırdıkları düşüncesi
- Virüsün, ilaç satışı ve ekonomik kazanç elde etmek için oluşturulduğu inancı
- Savaşla yapılamayanların küresel bir salgın yoluyla gerçekleştirildiği algısı

- İnsanlar üzerinde denenilen bir oyun olduğu düşüncesi
- Yabancı devletler tarafından ülkemize yönelik kurulmuş bir tuzak olduğu inancı

İlgili Katılımcılar: KK-1, KK-5, KK-8, KK-11, KK-13, KK-14, KK-17, KK-18, KK-21, KK-22, KK-26, KK-27, KK-28, KK-29, KK-33, KK-35, KK-36

Kategori 1.2: Pandeminin Çok Boyutlu ve Yaşamı Kuşatan Bir Kriz Süreci Olarak Algılanması

Kodlar:

- Yüksek can kayıplarına yol açan, ciddi ve ölümcül bir tehdit olarak algılanması
- Nuh tufanına benzetilen büyük bir felaket ve zulüm olarak değerlendirilmesi
- Çaresizliğe yol açan, tedavisi olmayan bir hastalık olarak algılanması
- Dünyayı hazırlıksız yakalayan ve uzun süre etkileyen bir süreç olarak görülmesi
- Bireylerin maddi ve manevi yaşamlarını olumsuz etkileyen zorlu dönem olarak algılanması
- Bireylerin sağlık durumunu, yaşam kalitesini ve sosyal düzenini bozduğu düşüncesi
- Bireylerin fiziksel ve psikolojik sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yarattığı algısı
- Pandemi sürecinde çok sayıda bireyin mağdur edildiği düşüncesi
- Salgının bireyleri çok yönlü biçimde zor durumda bıraktığı algısı
- Pandeminin bireylere her yönden zarar verdiği düşüncesi
- Karantina uygulamaları, öksürük gibi çeşitli hastalık belirtileri ve ölüm vakalarının, salgının ciddiyetini ve yaygınlığını ortaya koyduğu düşüncesi
- Süreç ilerledikçe bireylerin bağışıklık kazandığı ve salgın koşullarına alıştığı düşüncesi
- Salgın döneminde yalnızlık duygusunun belirgin biçimde arttığı algısı
- Pandemi sürecinde bireylerin doğaya yönelme eğiliminin güçlendiği düşüncesi
- Pandemi sürecinde müzik/sazın yalnızlık duygusunu azaltan "arkadaş" olarak algılanması
- Bireylerin bulaş korkusuyla sosyal mesafeyi artırması ve fiziksel temastan kaçınma eğilimi
- Salgının bireylerde yoğun stres oluşturduğu algısı

İlgili Katılımcılar: KK-8, KK-9, KK-10, KK-11, KK-12, KK-13, KK-15, KK-16, KK-17, KK-18, KK-19, KK-21, KK-24, KK-25, KK-31, KK-32, KK-33, KK-34, KK-35, KK-36

Kategori 1.3: Virüsün Kaynağının Belirsizliği

Kodlar:

- Virüsün nereden geldiğinin bilinmediği algısı
- Virüsün ortaya çıkışına ilişkin kesin ve net bilginin bulunmadığı düşüncesi
- Virüse ilişkin bilimsel bilgi eksikliği ve belirsizlik algısı
- Virüsün nasıl ve neden başladığına ilişkin bilimsel açıklamaların yetersiz bulunduğu algısı
- Bilimsel çevrelerde dahi virüsün kökenine ilişkin tam bir uzlaşma sağlanamadığı düşüncesi
- COVID-19 ve pandemi sürecine yönelik şüphe ve güvensizlik algısı
- Virüsün tam olarak ne olduğunun anlaşılamadığı inancı
- Virüsün ortaya çıkışına ilişkin belirsizlikler nedeniyle şüphe uyandıran süreç olarak değerlendirilmesi
- COVID-19'un katılımcılar tarafından "belirsiz bir bela" şeklinde tanımlanması

İlgili Katılımcılar: KK-1, KK-2, KK-4, KK-15, KK-25, KK-31

Kategori 1.4: İlahi Takdir ve Kader Algısı

Kodlar:

- Sebepler (pandemi gb.) değişse de ölümün ve hastalığın Allah'tan geldiğine yönelik inanç
- İnsanoğlunun haddini bilmesi ve kendine gelmesi için ilahi bir uyarı olarak algılanması
- Olayların kader çerçevesinde değerlendirilmesi (kader vurgusu)
- Pandeminin insanların kulluk sorumluluklarını hatırlaması ve doğru yola yönelmesi için ilahi bir uyarı ve ders olarak algılanması

İlgili Katılımcılar: KK-14, KK-23, KK-32

Tema 2: Aşı, İlaç ve Sağlık Sistemine Yönelik Tutumlar

Kategori 2.1: Aşı ve İlaçlara Güvensizlik

Kodlar:

- Aşıların, ilaçların etkili ve faydalı olmadığına yönelik düşünce
- Aşı ve ilaç uygulamaları sonrasında sağlık sorunları yaşandığı algısı
- Aşı yaptıran kişilerin hayatını kaybettiğine dair inanış
- Pandemi sürecinde kullanılan ilaçların ölüme neden olduğu düşüncesi
- COVID-19'un değil, tedavi amacıyla verilen ilaç ve iğnelerin insanları öldürdüğü algısı
- Aşıların uyuyan hücreleri tetikleyerek hastalığa yol açtığı inancı
- Aşıların yarar ve zararlarının bilimsel olarak yeterince kanıtlanmadığı düşüncesi
- Zorunlu aşı uygulamalarına yönelik tepki
- Bilimsel belirsizliklere rağmen insanların aşı olmaya zorlandığı algısı
- Seyahat gibi nedenlerle istek dışı aşı yaptırmak zorunda kalındığı düşüncesi
- Pandemi sürecinde kullanılan ilaçlar ve iğneler nedeniyle pişmanlık duyulması
- Aşı ve ilaçlardan hiçbir fayda görülmediğine dair kişisel deneyimler
- Aşı sonrası kalp çarpıntısı gibi yan etkiler yaşandığı, bunun kaynağının aşılar mı yoksa kullanılan ilaçlardan mı kaynaklandığının belirsiz olduğu düşüncesi
- Bazı hastaların, tedavide kullanılan ilaçları kaldıramadığından hayatını kaybettiği algısı
- Test sonucu pozitif çıkan hastalara verilen ilaç ve iğnelerin yararsız olduğu inancı
- İlaç firmalarının ekonomik kâr amacıyla ürettikleri ilaçların ölüme yol açtığı algısı
- Günümüzde para ve menfaat odaklı düzenin sağlık sektörünü olumsuz etkilediği algısı
- Aşı olduktan sonra zararlarının ortaya çıktığına yönelik düşünce

İlgili Katılımcılar: KK-2, KK-5, KK-14, KK-17, KK-21, KK-26

Kategori 2.2: Aşı ve İlaçlara Güven

Kodlar:

- Virüsü kontrol altına almak ve insanları iyileştirmek amacıyla yürütülen bilimsel çalışmaların önemli olduğu düşüncesi
- Aşı ve ilaçların bulunmasının umut duygusunu artırdığı algısı
- Bilimsel araştırmalar sonucunda geliştirilen aşı ve ilaçların salgınla mücadelede çözüm sunduğu düşüncesi
- Salgının çaresinin bilim ve tıp yoluyla bulunduğu inancı

- Pandemiye çözüm bulunmasının, geleceğe yönelik güven ve iyileşme umudu yarattığı algısı

İlgili Katılımcılar: KK-16, KK-33

Kategori 2.3: Sağlık Sisteminin Yetersizliği Algısı

Kodlar:

- Tedavi amacıyla hastaneye başvuran hastaların yüksek oranda hayatını kaybettiği algısı
- Hastanelerde COVID-19'a bağlı ölüm oranlarının yüksek olduğu düşüncesi
- Pandemi karşısında dünya genelinde tıp ve sağlık sistemlerinin yetersiz kaldığı algı
- Mevcut bilimsel ve teknolojik imkânlara rağmen hastalığa çare bulunamadığı algısı
- Bilim ve teknolojideki ilerlemeye karşın etkili tedavinin geliştirilememesinin sorgulanması
- COVID-19'un katılımcılar tarafından "çaresi olmayan bir hastalık" olarak tanımlanması

İlgili Katılımcılar: KK-1, KK-9, KK-15

Tema 3: Pandeminin Ekonomik, Psikolojik, Sosyal ve Kültürel Etkileri

Kategori 3.1: Ekonomik Kayıplar

Kodlar:

- Üretimin durması ve toplu üretim süreçlerinin aksamaması
- İş kayıplarına neden olması
- İnsan gücüne dayalı sektörlerde faaliyetlerin durması
- Üreticilerin ve iş sahiplerinin iflas etmesi
- Maddi zorluklar ve gelir kayıpları nedeniyle dünya genelinde derin yaralar açması
- Bireylerin ve tüm insanlığın ekonomik olarak olumsuz etkilenmesi
- Ekonomik kayıpların bireyler üzerinde kalıcı izler bırakması
- Pandemide sanat etkinliklerinin kısıtlanması sonucu sanatçıların gelir kaybı yaşaması
- Pandeminin insanlara çok yönlü zarar vermesi ve günlük yaşamı durma noktasına getirmesi
- Güçlü devletlerin dahi zorlandığı bir süreç olması
- Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik olarak daha fazla zarar görmesi
- Pandeminin insanları birçok imkândan mahrum bırakması

İlgili Katılımcılar: KK-9, KK-10, KK-12, KK-13, KK-15, KK-19, KK-20, KK-25, KK-29, KK-31

Kategori 3.2: Psikolojik Yıkım ve Korku

Kodlar:

- Salgın sürecinde yoğun korku duygusu ve yüksek düzeyde stres yaşanması
- Virüsün bulaşma ihtimaline bağlı sürekli endişe ve tedirginlik hali
- Salgının bireylerde psikolojik çöküntü ve ruhsal yıpranmaya neden olduğu düşüncesi
- İnsanlardan kaçınma ve sosyal temastan uzak durma eğilimi
- Salgının sosyal yaşam tarzını olumsuz etkilemesi
- Günlük yaşam alışkanlıklarının ve sosyal ilişkilerin değişmesi
- Pandemi sürecinin tüm insanlık üzerinde manevi açıdan derin yaralar açması

- Salgının bireyler ve toplum üzerinde manevi çöküntüye yol açması
- Psikolojik olarak kalıcı izler bırakan bir dönem olarak algılanması
- İnsan psikolojisini bozacak düzeyde uzun ve yıpratıcı bir süreç yaşanması
- COVID-19'un psikolojik etkileri ağır olan bir hastalık olarak değerlendirilmesi
- Ölüm korkusunu dahi aşan bir salgın olarak görülmesi
- Hayatın neredeyse durma noktasına gelmesi
- Salgının insanlara çok yönlü zararlar vermesi
- Korku ve ürkeklik duygusunun salgın sonrasında da devam etmesi
- Salgının bir daha yaşanmamasına yönelik temenni ve dua
- Sürecin tamamen sona ermesine dair umut ve beklenti
- COVID-19 döneminin kötü ve travmatik bir dönem olarak tanımlanması

İlgili Katılımcılar: KK-4, KK-8, KK-9, KK-10, KK-15, KK-19, KK-20, KK-24, KK-25, KK-31, KK-33, KK-34, KK-35, KK-36

Kategori 3.3: Aile ve Sosyal İlişkilerin Zayıflaması

Kodlar:

- Sosyal izolasyon, evlere kapanma
- Sohbet için bir araya gelmenin sona ermesi
- İnsanları birbirinden uzaklaştıran, ayıran ve soğutan bir süreç olması
- Sosyal hayatın felç olması, hayatın durma noktasına gelmesi ve etkilerinin devam etmesi
- Büyük şehirlere gitmekten kaçınma ve farklı şehirlerden gelen misafirlere yaklaşmama
- Aile bireylerinin aynı ev içinde farklı odalarda yaşaması, yakın temastan kaçınması
- Bireyleri ailelerinden uzaklaştıran bir süreç olması
- Anne, baba, evlat, torun ve yakınlardan mahrum kalma, birbirini görememe
- Çocukların anne ve babalarından ayrı kalması
- İnsanları zor durumda bırakan ayrılıklar
- En yakın ve sevilen kişilere dahi mesafe koyma
- İnsanlara çok yönlü zarar vermesi
- Her şeyden mahrum kalma duygusu
- Dostluk ve akrabalık ilişkilerinin tamamen kopması
- Arkadaşlık, dostluk, komşuluk ve akrabalık ilişkilerinin olumsuz etkilenmesi
- İnsanların kimsenin evine, arkadaşına, hısım ve akrabalarına gitmemesi
- Karşıdaki insandan kaçınma, yaklaşmak istememe, karşılıklı tedirginlik ve rahatsızlık hissi
- İnsanları potansiyel taşıyıcı olarak görme
- Manevi kayıpların yaşanması

İlgili Katılımcılar: KK-4, KK-6, KK-8, KK-9, KK-10, KK-11, KK-12, KK-13, KK-15, KK-18, KK-25, KK-33

Kategori 3.4: Kültürel Hayatın Sekteye Uğraması

Kodlar:

- Düğün, şölen ve benzeri kültürel etkinliklere katılmama
- Sanatçıların programlarının iptal edilmesi
- Sanatçı ile halk arasındaki bağların kopması
- Sanatçıların toplumsal etkinliklere ve programlara katılmaması
- Cenaze ve defin ritüellerinin yerine getirilememesi
- Yakınlarını kaybeden bireylerin cenazelere katılmaması
- Mezar ziyaretlerinin yapılamaması
- Ölüm ve yas süreçlerinin geleneksel biçimde yaşanmaması
- Kültürel ve manevi ritüellerden mahrum kalınması
- İnsanları her şeyden mahrum etmesi ve çok yönlü zararlarının olduğu
- Hayatı durma noktasına getirmesi
- Kültürel ve toplumsal yaşamda kalıcı izler bırakan bir süreç olması

İlgili Katılımcılar: KK-4, KK-8, KK-12, KK-13, KK-15, KK-29, KK-33

Tema 4: Pandeminin İnsanlık Açısından Ders Niteliği Taşıyan Küresel Ölçekli Bir Felaket Olarak Algılanması

Kategori 4.1: İnsanlık İçin Ders ve Uyarı Algısı

Kodlar:

- Salgının insanlığın ders çıkarması gereken bir süreç olarak değerlendirilmesi
- Salgınla birlikte ilimin ve bilimsel bilginin öneminin anlaşılması
- İnsanlığın benzer krizlere karşı hazırlıklı olması, kurtuluş için çözüm yollarını araması gerektiği algısı
- Salgının, insanın acizliğini ve sınırlılığını hatırlatan bir uyarı olarak değerlendirilmesi
- İnsanoğlunun, ölüm sonrası hesap vereceği bilinciyle yaşamını düzenlemesi gerekliliği
- Küçük bir virüs karşısında dahi insanın çaresiz kalabildiğinin fark edilmesi
- Pandemi sürecinin bireylere sorumluluk ve ahlaki farkındalık kazandırması
- İnsanların birbirleriyle iyi geçinmesi gerektiğine yönelik farkındalık

İlgili Katılımcılar: KK-3, KK-20, KK-32

Kategori 4.2: Küresel ve Yıkıcı Felaket Algısı

Kodlar:

- Nuh tufanı benzetmesi, asrın felaketi ve lanet bir virüs olarak nitelendirilmesi
- Yüzyılda bir yaşanabilecek büyüklükte bir felaket, afet, hatta bir zulüm olarak algılanması
- Daha önce benzeri görülmemiş bir hastalık olarak değerlendirilmesi
- Böylesine hızlı yayılan bir hastalığa ilk kez tanık olunması
- Küresel bir tehdit olarak algılanması
- Sadece bir ülkeyi değil tüm dünyayı etkileyen bir hastalık olması
- COVID-19'un dünyayı kasıp kavuran bir virüs olarak tanımlanması
- Dünyayı etkisi altına alan ve dünya çapında zorlayıcı bir hastalık olması

- Tüm insanlığı tehdit eden, küresel boyutta çaresizlik yaratan salgın
- Dünyayı saran ve hızla yayılan bir hastalık olması
- Dünyaya hızla yayılmasının düşündürücü olması
- Dünyayı zamansız yakalayan uzun soluklu bir süreç olması
- Çok sayıda insanın ölümüne neden olan bir virüs olarak değerlendirilmesi
- Yaşlı ve genç ayırt etmeden insan hayatına mal olması
- Ülkemizi ve tüm dünyayı olumsuz etkileyen, büyük kayıplara yol açan virüs algısı
- İnsanların canına mal olan asrın hastalığı olarak algılanması
- Maddi ve manevi olarak tüm dünya insanlığı üzerinde derin yaralar açması
- İnsanlığı derinden sarsan, korku ve dehşet uyandıran bir hastalık olması
- Sanatçıların pandemi sürecini büyük bir yıkım ve felaket olarak nitelendirmesi

İlgili Katılımcılar: KK-1, KK-7, KK-9, KK-13, KK-15, KK-16, KK-17, KK-18, KK-21, KK-24, KK-25, KK-30, KK-31, KK-33, KK-33, KK-34, KK-35, KK-36

3.3. Katılımcı Görüşleri Kod–Kategori–Tema Yapısının Frekans ve Yüzde Dağılımlarına İlişkin Bulgular

Tablo 1

Katılımcı Görüşlerinin Tema 1: Pandemi ve Kaynağına İlişkin Algılar, İnançlar'a Göre Dağılımı

Tema 1: Pandemi ve Kaynağına İlişkin Algılar, İnançlar	f	%
Kategori 1.1: Bilinçli Olarak Üretilmiş Virüs İnancı	17	36,9
Kategori 1.2: Pandeminin Çok Boyutlu ve Yaşamı Kuşatan Bir Kriz Süreci Olarak Algılanması	20	43,5
Kategori 1.3: Virüsün kaynağının belirsizliği	6	13,0
Kategori 1.4: İlahi Takdir ve Kader Algısı	3	6,6
Toplam	49	100

Tablo 1'e göre katılımcıların COVID-19 pandemisine ve kaynağına ilişkin algılarının, inançlarının çeşitlilik gösterdiği ve frekans ile yüzde bakımından en yüksek yoğunluğun görüldüğü temalardan biri olduğu tespit edilmiştir. Bu tema altında en yüksek frekansa sahip kategori, %43,5 (f=20) ile *Kategori 1.2: COVID-19 Pandemisinin çok boyutlu ve yaşamı kuşatan bir kriz süreci olarak algılanması* olmuştur. Bu durum, katılımcıların pandemi sürecini hem bireysel hem de toplumsal etkileri olan maddi ve manevi boyutlarıyla birlikte değerlendirdiklerini göstermektedir.

Bunu %36,9 (f=17) ile *Kategori 1.1: Bilinçli olarak üretilmiş virüs inancı* izlemektedir. Bu bulgu, sözlü kültür temsilcileri arasında pandeminin doğal yollarla ortaya çıkmadığına yönelik kuşkucu bir yaklaşımın yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların bir kısmı (%13,0; f=6) ile *Kategori 1.3: Virüsün kaynağının belirsizliği*'ne dikkat çekmiş, daha sınırlı bir grup ise (%6,6; f=3) ile *Kategori 1.4: İlahi takdir ve kader algısı* çerçevesinde süreci değerlendirmiştir.

Bu sonuçlar, pandemi ve kaynağına ilişkin farklı düşünce biçimlerinin olduğunu ve derin etkileri olan pandemi deneyimini çok yönlü bir biçimde anlamlandırdıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

Tablo 2

Katılımcı Görüşlerinin Tema 2:Aşı, İlaç ve Sağlık Sistemine Yönelik Tutumlar'a Göre Dağılımı

Tema 2: Aşı, İlaç ve Sağlık Sistemine Yönelik Tutumlar	f	%
Kategori 2.1: Aşı ve İlaçlara Güvensizlik	6	54,5
Kategori 2.2: Aşı ve İlaçlara Güven	2	18,2
Kategori 2.3: Sağlık Sisteminin Yetersizliği Algısı	3	27,3
Toplam	11	100

Tablo 2'ye göre katılımcıların aşı, ilaç ve sağlık sistemine yönelik tutumlarının ağırlıklı olarak güvensizlik ekseninde şekillendiği görülmektedir. Bu tema altında en yüksek frekansa sahip kategori, %54,5 (f=6) ile *Kategori 2.1: Aşı ve ilaçlara güvensizlik* olmuştur. Bu bulgu, pandeminin özellikle ilk dönemlerindeki belirsizliklerin ve bilgi kirliliğinin sağlık uygulamalarına yönelik şüpheleri artırdığını düşündürmektedir.

Katılımcıların bir kısmının *Kategori 2.3: Sağlık sisteminin yetersizliği algısı'nın* %27,3 (f=3) oranında olduğu görülmektedir. Katılımcılardan daha sınırlı bir grubun ise %18,2 (f=2) ile *Kategori 2.2: Aşı ve ilaçlara güven* duyduğunu ifade etmiştir.

Bu sonuçlar, katılımcıların sağlık sistemini pandemi karşısında yeterince hazırlıklı görmediklerini, gelişen bilimsel ve teknolojik imkânlarla rağmen pandemiye bağlı ölümlerin olmasına ve tedavisinin geliştirilememiş olmasına yönelik eleştirel bir tutum geliştirdiklerini ortaya koymaktadır.

Tablo 3

Katılımcı Görüşlerinin Tema 3: Pandeminin Ekonomik, Psikolojik, Sosyal ve Kültürel Etkileri'ne Göre Dağılımı

Tema 3: Pandeminin Ekonomik, Psikolojik, Sosyal ve Kültürel Etkileri	f	%
Kategori 3.1: Ekonomik Kayıplar	10	23,3
Kategori 3.2: Psikolojik Yıkım ve Korku	14	32,6
Kategori 3.3: Aile ve Sosyal İlişkilerin Zayıflaması	12	27,9
Kategori 3.4: Kültürel Hayatın Sekteye Uğraması	7	16,3
Toplam	43	100

Tablo 3'e göre katılımcıların pandeminin ekonomik, psikolojik, sosyal ve kültürel etkilerine yönelik tutumlarının pandemi sürecinin çok boyutlu etkilerini ortaya koyması bakımından dikkat çekicidir. Katılımcıların en fazla vurgu yaptığı etki alanı %32,6 (f=14) ile *Kategori 3.2: Psikolojik yıkım ve korku* olmuştur. Bu bulgu, pandeminin bireylerin ruh sağlığı üzerinde derin ve kalıcı izler bıraktığını göstermektedir.

Bunu %27,9 (f=12) ile *Kategori 3.3: Aile ve sosyal ilişkilerin zayıflaması* izlemektedir. Bu sonuç, pandemide gerçekleştirilen sosyal mesafe uygulamaları ve izolasyon sürecinin katılımcılar tarafından toplumsal bağları olumsuz etkilediğine ilişkin görüşlerini ortaya koymaktadır. Katılımcıların bir kısmının %23,3 (f=10) oranında *Kategori 3.1: Ekonomik kayıplar* yaşandığını dile getirirken, daha sınırlı sayıda katılımcı ise %16,3 (f=7) oranında *Kategori 3.4: Kültürel hayatın sekteye uğraması'na* ilişkin görüşlerini ifade etmiştir.

Bu sonuçlar, katılımcılar tarafında pandeminin özellikle psikolojik ve sosyal boyutlarının, ekonomik ve kültürel etkilerden daha fazla hissedildiğini gösterse de sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların pandeminin bireysel ve toplumsal yaşamı ekonomik, psikolojik, sosyal ve kültürel boyutlarıyla derinden etkileyen çok yönlü bir kriz olarak deneyimlendiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 4

Katılımcı Görüşlerinin Tema 4: Pandeminin İnsanlık Açısından Ders Niteliği Taşıyan Küresel Ölçekli Bir Felaket Olarak Algılanması'na Göre Dağılımı

Tema 4: Pandeminin İnsanlık Açısından Ders Niteliği Taşıyan Küresel Ölçekli Bir Felaket Olarak Algılanması	f	%
Kategori 4.1: İnsanlık İçin Ders ve Uyarı Algısı	3	14,3
Kategori 4.2: Küresel ve Yıkıcı Felaket Algısı	18	85,7
Toplam	21	100

Tablo 4' göre katılımcılar tarafından pandeminin insanlık açısından ders niteliği taşıyan küresel ölçekli bir felaket olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Bu tema altında en yüksek frekansa sahip kategori, katılımcıların pandemiye ilişkin %85,7 (f=18) oranında *Kategori 4.2. Küresel ve yıkıcı bir felaket algısı'nı* ortaya koymaktadır. Katılımcılar pandemiyi, insanlığın hazırlıksız yakalandığı, küresel ölçekte etkileri olan asrın felaketi olarak değerlendirmiştir.

Katılımcıların daha az bir kısmı ise %14,3 (f=3) oranında pandemiyi *Kategori 4.1: İnsanlık için ders ve uyarı algısı* olarak yorumlamıştır. Bu bulgu, pandeminin yalnızca yıkıcı yönleriyle değil, aynı zamanda pandemi sürecinin insanlığın kendisini sorgulaması gereken bir uyarı ve farkındalık dönemi olarak değerlendirmiştir.

Bu bulgular, COVID-19 pandemisinin katılımcılar tarafından sıradan bir salgın hastalık olmanın ötesinde, küresel ölçekte insanlığı sarsan, yıkıcı ve benzeri görülmemiş bir felaket olarak algılandığını ortaya koymaktadır.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Araştırma sorusu kapsamında, katılımcıların COVID-19 pandemisine ilişkin düşüncelerinden hareketle oluşturulan temaların, en yüksek frekanstan en düşük frekansa doğru; %100 (f=49) oranıyla *Tema 1: Pandemi ve Kaynağına İlişkin Algılar, İnançlar*, %100 (f=43) oranıyla *Tema 3: Pandeminin Ekonomik, Psikolojik, Sosyal ve Kültürel Etkileri*, %100 (f=21) oranıyla *Tema 4: Pandeminin İnsanlık Açısından Ders Niteliği Taşıyan Küresel Ölçekli Bir Felaket Olarak Algılanması*, %100 (f=11) oranıyla *Tema 2: Aşı, İlaç ve Sağlık Sistemine Yönelik Tutumlar* şeklinde sıralandığı tespit edilmiştir.

Bu bulgular incelendiğinde, *Tema 1: Pandemi ve Kaynağına İlişkin Algılar, İnançlar* başlığı altında yer alan kategorilerin toplamda %100 (f=49) oranıyla en yüksek frekansa ulaştığı görülmektedir. Bu durum, katılımcıların COVID-19 pandemisine ilişkin birden fazla görüş ve algıyı dile getirdiklerini dolayısıyla pandemi sürecini çok boyutlu bir olgu olarak değerlendirdiklerini göstermektedir.

Tema 1'de katılımcıların, en yüksek frekansa sahip kategori ise %43,5 (f=20) oranıyla *Kategori 1.2: COVID-19 pandemisinin çok boyutlu ve yaşamı kuşatan bir kriz süreci olarak algılanması*, daha sonra sırasıyla %36,9 (f=17) oranıyla pandeminin *Kategori 1.1: Bilinçli olarak üretilmiş virüs inancı*, %13,0 (f= 6) oranıyla *Kategori 1.3: Virüsün kaynağının belirsizliği*, %6,6 (f= 3) oranıyla *Kategori 1.4: İlahi Takdir ve Kader Algısı*, başlıkları ile dört kategori çerçevesinde görüşlerini dile getirdiklerini tespit edilmiştir.

Tema 1'de katılımcıların, COVID-19 pandemisi hakkındaki düşünceleri incelendiğinde, katılımcıların pandemi sürecini hem bireysel hem de toplumsal etkileri olan maddi ve manevi boyutlarıyla kapsamlı bir kriz olarak değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır. Katılımcı görüşlerinin pandeminin kaynağına dair çok çeşitli, çoğu zaman çelişkili ancak güçlü algılar ve inançlar etrafında şekillendiğini göstermektedir.

Araştırma sorusu kapsamında katılımcıların COVID-19 pandemisi hakkındaki düşünceleri doğrultusunda tespit edilen tüm temalar altındaki, en yüksek frekanstan en düşük frekansa sahip kategoriler ise şu şekilde sıralanabilir:

Tema 1'de katılımcıların, en yüksek frekansa sahip kategori %43,5 (f=20) oranıyla *Kategori 1.2: COVID-19 pandemisinin çok boyutlu ve yaşamı kuşatan bir kriz süreci olarak algılanması*, görüşünü ifade etmiştir.

Tema 4'te en yüksek frekansa sahip kategori, %85,7 (f=18) oranıyla *Kategori 4.2. Küresel ve yıkıcı bir felaket algısı* olarak nitelendirmiştir. Bu sonuçlar, pandeminin katılımcılar tarafından sarsıcı ve uzun vadeli etkiler barındıran tarihsel bir kriz olarak algılandığını göstermektedir.

Tema 1'de en yüksek frekansa sahip kategori, %36,9 (f=17) oranıyla pandeminin *Kategori 1.1: Bilinçli olarak üretilmiş virüs inancı*'na sahip olduğu görüşü öne çıkmakta, bu bulgu, sözlü kültür temsilcileri arasında pandeminin doğal yollarla ortaya çıkmadığına yönelik kuşkuca bir yaklaşımın yaygın olduğunu ortaya koymaktadır.

Tema 3'te en yüksek frekansa sahip kategori, Pandeminin etkileri açısından en fazla vurgulanan boyut %32,6 (f=14) oranıyla *Kategori 3.2: Psikolojik yıkım ve korku* olmuş, bu bulgu pandemi sürecinin bireylerin ruh sağlığı üzerinde derin ve kalıcı izler bıraktığını ortaya koymuştur.

Tema 3'te en yüksek frekansa sahip kategori, Pandeminin *Kategori 3.3: Aile ve sosyal ilişkilerin zayıflaması* görüşünü belirten %27,9 (f=12) oranıyla katılımcılar, sosyal mesafe uygulamaları ve izolasyon sürecinin toplumsal bağları olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir.

Tema 3'te en yüksek frekansa sahip kategori, %23,3 (f=10) oranıyla *Kategori 3.1: Ekonomik kayıplar yaşandığını dile getiren katılımcılar, pandemi sürecini üretimin durma noktasına geldiği, iflasların olduğu ve ciddi ekonomik mağduriyetlerin yaşandığı bir süreç olarak değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır.*

Bunu sırasıyla, Tema 3'te %16,3 (f= 7) oranıyla *Kategori 3.4: Kültürel Hayatın Sekteye Uğraması*, Tema 1'de %13,0 (f= 6) oranıyla *Kategori 1.3: Virüsün kaynağının belirsizliği*, Tema 2'de %54,5 (f= 6) oranıyla *Kategori 2.1: Aşı ve İlaçlara Güvensizlik*, Tema 1'de %6,6 (f= 3) oranıyla *Kategori 1.4: İlahi Takdir ve Kader Algısı*, Tema 2'de %27,3 (f= 3) oranıyla *Kategori 2.3: Sağlık Sisteminin Yetersizliği Algısı*, Tema 4'te %14,3 (f= 3) oranıyla *Kategori 4.1: İnsanlık İçin Ders ve Uyarı Algısı*, Tema 2'de %18,2 (f= 2) oranıyla *Kategori 2.2: Aşı ve İlaçlara Güven* kategorileri izlemektedir.

Bu dağılım katılımcıların, pandemi olgusunun farklı bilişsel ve inanç temelli çerçevelerle anlamlandırıldığının ve pandemiye ilişkin düşüncelerinin çeşitlilik gösterdiğinin ortaya konulması bakımından önem taşımaktadır. Araştırma verileri bütüncül olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların, COVID-19 pandemisi hakkındaki düşüncelerinin, yaşamın her alanını etkileyen olağanüstü bir durum olarak değerlendirildiğini, sürecin bireysel deneyimlerin ötesinde tüm insanlığı etkileyen, tarihsel boyutta, benzeri görülmemiş ve yıkıcı bir küresel felaket olarak algılandığını ve katılımcılar arasında pandeminin bilinçli olarak üretilmiş bir virüs olduğu inancına sahip olduğu görüşü, pandemi sürecinde güvensizlik, kuşku ve komplo temelli düşünme eğilimlerinin yaygın olduğuna işaret etmektedir.

COVID-19 pandemisi kısa sürede yayılım göstermesi nedeniyle tüm dünya insanların aynı virüse maruz kaldığı ve çeşitli sağlık sorunlarının yanı sıra ölümlerle sonuçlanan zor bir süreci hep birlikte deneyimlediği en kapsamlı ve etkili küresel bir kriz olarak tarihe geçmiştir. Böylesine hızla yayılan, yüksek oranda bulaş riski taşıyan ve ölümcül etkileri olan pandemiye karşı, bilimsel bilginin ne kadar önem olduğu bu süreçte bir kez daha anlaşılmıştır. Ayrıca pandemi süreci, bilimsel bilginin üretilmesi kadar, halkın anlayabileceği sadelikte, açık ve anlaşılır şekilde paylaşılmasının yanı sıra anlık güncel bilgilerin aktarılmasının da önemini ortaya koymuştur. Aksi takdirde insanlarda, anlaşılmayan bilgi ve sürece ilişkin belirsizliklerin güvensizlik, kuşku ve komplo temelli düşüncelere neden olabileceğini araştırma verileri de ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, herhangi bir kriz anında, açık, anlaşılır ve güven inşa eden bir iletişim anlayışıyla toplumun farklı kesimlerine yönelik olarak daha fazla bilgilendirici, eğitici ve farkındalık artırıcı çalışmalara ağırlık verilmesi, bireylerin yaşanan zorlu süreci doğru kaynaklardan öğrenmesine, güven duygusunun artmasına, kaygı ve belirsizlik duygusunun azaltılmasına önemli katkı sağlayacaktır.

Araştırma kapsamında COVID-19 pandemisine ilişkin görüşlerine başvuru gelenek temsilcilerinden âşıkların, şairlerin ve mahallî sanatçıların, söz konusu süreci konu alan eserlerinin ayrıca tespit edilerek çok boyutlu bir yaklaşımla incelenmesinin, konuya ilişkin sanatçıların algılarının ayrıntılı biçimde ortaya konulmasına, kültürel ve sanatsal yansımalarının anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Etik kurul onayı

Çalışma, Kafkas Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından onaylanmıştır (tarih: 12.02.2026, sayı: 95).

Yazarlık katkısı

Çalışmanın tasarımı ve konsepti: SP; verilerin toplanması: SP; sonuçların analizi ve yorumlanması: SP; çalışmanın yazımı: SP. Yazar sonuçları gözden geçirmiş ve makalenin son halini onaylamıştır.

Finansman kaynağı

Yazar, çalışmanın herhangi bir finansman almadığını beyan etmektedir.

Çıkar çatışması

Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

Ethical approval

The study was approved by Kafkas University Committee on Research and Publication Ethics in the Social and Humanities Sciences (date: 12.02.2026, number: 95).

Author contribution

Study conception and design: SP; data collection: SP; analysis and interpretation of results: SP; draft manuscript preparation: SP. Author reviewed the results and approved the final version of the article.

Source of funding

The author declare the study received no funding.

Conflict of interest

The author declare that there is no conflict of interest.

KAYNAKLAR

- Bars, M. E. (2025) Sözlü kültür paradigması üzerine bir değerlendirme. *Bingöl Araştırmaları Dergisi* (22), 49-72. <https://izlik.org/JA92ZD52RJ>
- Çınar, S. (2010) Sözlü kültürün kadın temsilcileri, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 3(5), 57-69. <https://izlik.org/JA29AU52GA>
- Ersoy, R. (2004) Sözlü kültür ve sözlü tarih ilişkisi üzerine bazı görüşler. *Milli Folkor*, (61), 102-110.

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

Considered as one of the most extensive global crises of the 21st century, Covid-19 pandemic profoundly affected both individual and social the daily life practises, ways of social interaction, cultural production and transfer processes etc., leading to remarkable changes in various fields. In this regard, examining the views on the experience of the cross-border pandemic by the representatives of oral tradition in the provinces of Kars, Ardahan and Iğdır, located in Turkey's Serhat Region, reveals how pandemic is interpreted in cultural memory and within which themes and discourses the pandemic is interpreted by the artists, making this study academically significant.

2. Method

This study has been structured within the framework of a mixed research method. Within the scope of this research, the needed literature review was made and the representatives of oral tradition from Kars, Ardahan and Iğdır, who are well-known in their fields, and actively continuing their artistic activities and agreeing to voluntarily participate in the study were included in this study. In this context, data was collected through an in-depth interview conducted via Google interview forms with a total of 36 participants, including 29 minstrels, 3 poets and 4 local artists, using the research question; *What are your thoughts on the Covid-19 pandemic?*

3. Findings and Results

As a result of the research, it has been determined that the participants' views clustered around specific themes and categories. According to this, it was determined that the views with the highest frequency were grouped around *Theme 1: Perceptions and Beliefs Regarding Pandemic and Its Source* with a rate of 100% (f=49), and *Category 1.2: Perception of the COVID-19 pandemic as a multidimensional crisis process encompassing all aspects of life*, with a rate of 43.5% (f=20).